

**Metodološko uputstvo za prevenciju i kontrolu infekcije sa SARSCoV 2 i oboljenja
COVID-19 u osnovnim i srednjim školama u Kantonu Sarajevo**

Ponovno otvaranje školskih objekata tokom pandemije COVID-19 predstavlja veliku odgovornost, uzimajući u obzir da su porodice, a naročito djeca i mladi, izloženi mnogim stresovima, socijalnoj distanci i drugim mjerama koje je neophodno primjenjivati. Obrazovanje ima značajnu funkciju u svakom društvu. Škola ima ključnu ulogu i ogroman uticaj na zdravlje, dobrobit, rast i razvoj učenika, te njihovih porodica. Pandemija izazvana SARSCoV 2 virusom donijela je mnoge promjene u društvu općenito, pa tako i u obrazovnom sistemu. Cilj metodološkog uputstva je obezbijediti što bolje funkcioniranje obrazovnog sistema u školskim objektima, obezbjeđujući biosigurnost i adekvatnu zaštitu zdravlja kako učenika, tako i nastavnog osoblja i svih zaposlenika.

Ove upute temelje se na trenutno dostupnim naučnim dokazima i stručnom mišljenju, i podliježu promjenama, ukoliko postanu dostupne nove informacije o SARSCoV 2 infekciji i COVID-19 oboljenju.

Uputstva su namijenjene zaposlenicima osnovnih i srednjih škola, te roditeljima, djeci i omladini.

DETEKCIJA RIZIČNIH TAČAKA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Osim samih kontakata zaposlenika i učenika, kao i učenika međusobno, a posebno onih iz mlađih dobnih skupina kojima je teško objasniti neophodnost provođenja mjera, izdvojene su sljedeće rizične tačke u odgojno-obrazovnim ustanovama:

- mjesto ulaska/izlaska,
- kretanje po objektu radi promjene učionice i drugog radnog prostora,
- korištenje odmora i pauze, okupljanje i druženje učenika u holovima,
- kuhinje, trpezarije, ishrana učenika i zaposlenika,
- kontakti zaposlenika u zajedničkim prostorima (npr. zbornica),
- boravak velikog broja učenika u jednoj učionici ili jednom zajedničkom radnom prostoru,
- odlazak u toalet,
- korištenje garderobera, svlačionica, mjesta odlaganja obuće,
- biblioteke, čitaonice i druge zajedničke prostorije za okupljanje većeg broja osoba,
- spavaonice i organizacija produženog boravka,
- momenti ubrzanog i dubokog disanja kod sportova koji ubrzavaju rad srca, neposredni kontakt u kontaktnim sportovima (npr. košarka, rukomet, nogomet i sl.),
- momenti korištenja duhačkih instrumenata, pjevanja i sličnih aktivnosti,
- veliki broj osoba prisutnih istovremeno u zatvorenim objektima, na otvorenim terenima ili na dječijim igralištima,
- administrativni poslovi i kontakti koji se tada ostvaruju.

Plan organizacije i rada

Svaka odgojno-obrazovna ustanova obavezna je donijeti vlastiti krizni plan pripravnosti i odgovora na pojavu COVID-19 i imenovati operativni tim za praćenje implementacije kriznog plana, te ga revidirati u skladu sa trenutnom epidemiološkom situacijom i važećom Naredbom.

Odgojno-obrazovna ustanova treba odrediti odgovornu osobu koja bi bila koordinator za poslove provođenja i nadzora nad provođenjem preporuka. Koordinator je član tima za praćenje implementacije kriznog plana.

Dez-barijere za obuću

Na svim ulazima u ustanovu potrebno je postaviti odgovarajuće dez-barijere, te obavještenja i upute kako koristiti dez-barijere. Preporuka je da dezinfekciono sredstvo bude na bazi hlora, a rastvor se priprema prema uputi proizvođača. Pripremljen rastvor dozira se u pumpe kojima se obavlja dezinfekcija ili se sa ovim rastvorom dopunjavaju dez-barijere. Dez-barijera treba da ima odgovarajuću plastičnu podlogu sa natopljenom spužvom, te odvojeni dodatni dio za posušivanje obuće nakon prolaska dez-barijere (suha spužva). Za održavanje dez-barijere predlaže se da se zaduže zaposlenici na održavanju čistoće. Prilikom rukovanja dez-barijerom, zaposlenici na održavanju čistoće moraju koristiti rukavice i masku. Dez-barijere moraju biti postavljene na način da se nalaze na svakom ulazu u ustanovu, da ih se ne može zaobići, preskočiti, izbjeći, da obezbjeđuju propisane mjere sigurnosti (onemogućen kontakt s kožom, onemogućen naknadni pristup djeci), moraju zadovoljavati kriterije minimalne dubine 2-4 cm za barijere za ljude (6-8 cm ukoliko se barijere postavljaju za vozila), u dez-barijere za dezinfekciju obuće postavljaju se sintetičke spužve koje je neophodno fizički čistiti (ispirati) u toku 24 sata.

Dez-barijere za ruke

Potrebno je pripremiti rasprskivač sa rastvorom dezinfekcionog sredstva na bazi 70%-tnog alkohola i tim sredstvom našpricati ruke svakog zaposlenika, učenika i eventualno drugih osoba koje ulaze u ustanovu. Za mlađu djecu prednost treba dati higijenskom pranju ruku sapunom i vodom u trajanju od 20 sekundi zbog mogućnosti oštećenja kože ruku ili stavljanja ruku u usta.

Fizička distanca od najmanje 1 metar

Rad ustanove neophodno je organizovati na način da se osigura u što većoj mjeri fizičko distanciranje (fizički razmak). Fizički razmak od najmanje 1 metar u zatvorenom prostoru posebno provode zaposlenici u odnosu na druge zaposlenike, te se navedeni fizički razmak preporučava održavati kada je god moguće između nastavnog osoblja i učenika. U istom zajedničkom prostoru (npr. zbornica) zaposlenici trebaju održavati fizički razmak od dva metra. Preporučuje se da se sastanci, dogovori i edukacije zaposlenika odvijaju e-komunikacijom ili telefonom, a ukoliko je krajnje neophodno onda uživo, uz obavezno pridržavanje mjera distanciranja, nošenja maske i provjetravanja prostora, te pojačane higijene ruku i higijene okoline. Fizički razmak kao i pojačanu ličnu higijenu zaposlenika i učenika neophodno je poticati, ali treba očekivati da će kod provođenja ovih mjera kod mlađe djece neminovno dolaziti do određenih odstupanja zbog uzrasta. Djecu treba na adekvatan način motivisati da održavaju distancu od druge djece i odraslih, primjereno razvojnoj dobi.

Maske za lice, vizir i rukavice

Važno je napomenuti da je potrebno zaštitnu opremu (maske za nos i usta) koristiti racionalno i prema logičkoj procjeni potrebe, uz poštivanje svih naredbi nadležnih kriznih štabova i ministarstava zdravstva. Nošenje rukavica nije preporučljivo, prednost se daje učestalom pranju i dezinficiranju ruku. Zbog lažnog osjećaja zaštićenosti olakšan je kontakt i prenos mikroorganizama sa predmeta na predmet putem rukavica koje je nemoguće mjenjati redovno koliko bi trebalo. Dok se koristi maska vrlo često se radi upravo ono što se ne bi smjelo: konstantno se dodiruje nos namiještajući masku, jedna te ista maska se koristi mnogo duže od dozvoljenog vremena korištenja maske, te na ovo treba skrenuti pažnju zaposlenicima i učenicima.

Privremeno je dozvoljeno skidanje zaštitne maske u sljedećim situacijama:

- prilikom bavljenja sportskim i drugim fizičkim aktivnostima,
- na časovima muzičke kulture prilikom pjevanja,
- ukoliko nošenje zaštitne maske ugrožava ili narušava zdravstveno stanje osobe koja je nosi (oboljenja respiratornog sistema, isključujući COVID-19, alergijske reakcije, i sl.),
- prilikom konzumiranja jela i pića,
- ukoliko postoje barijere poput pleksigasa koje osiguravaju fizičku prepreku između osoba,
- u sličnim situacijama prema epidemiološkoj procjeni.

Higijena i dezinfekcija ruku

Na ulazu u školsku ustanovu, te u ustanovi na još nekoliko, lako dostupnih mjesta, a po mogućnosti na ulazu u svaku učionicu, neophodno je postaviti dozatore s dezinficijensom za dezinfekciju ruku učenika i zaposlenika ustanove. Sredstva za dezinfekciju držati van domašaja mlađe djece. Sredstvo za dezinfekciju potrebno je u količini od 1 do 2 ml nanijeti na suhe i čiste dlanove (obično jedan potisak na dozatoru, ili prema uputama proizvođača). Dlanove i područje između prstiju potrebno je protrljati dok se ne osuše, a sredstvo nije potrebno ispirati. Potrebno je voditi brigu o dostatnoj upotrebi dezinficijensa za ruke te se obavezno javiti nadređenom u slučaju da je u dozatoru preostala nedostatna količina sredstva za dezinfekciju kako bi se osigurala nova količina. Pranje ruku potrebno je provoditi nakon kihanja, kašljanja, plača, jela, vidljivog zaprljanja, upotrebe toaleta i svakog osjećaja da su prljave. Nadzirati mlađu djecu pri pranju ruku. Nakon pranja ruku sapunom i vodom, za sušenje ruku neophodno je koristiti papirnate ubruse za jednokratnu upotrebu koje nakon korištenja treba odbaciti u kantu za otpad sa poklopcem.

Dezinfekcija mobitela

Svi zaposlenici obavezno moraju odmah po ulasku dezinficirati vlastite mobitele. Učenicima se ne preporučuje korištenje mobitela, obzirom da su mobiteli veoma često higijenski neadekvatno održavani.

Edukacija o aktuelnoj situaciji

Provoditi i periodično obnavljati edukaciju učenika i zaposlenika (podizanje nivoa znanja, pozitivna promjena stavova, ponašanja i navika) o higijeni i dezinfekciji ruku, higijeni okoline, fizičkom distanciranju i sl.

Redovno informisati učenike i zaposlenike o trenutnoj epidemiološkoj situaciji vezanoj za SARSCoV 2 i COVID 19, te preventivnim mjerama koje su na snazi.

PREVENTIVNE HIGIJENSKE PROCEDURE I POSTUPCI TOKOM ORGANIZACIJE I PROVOĐENJA NASTAVNOG PROCESA

Pratnja učenika nižeg uzrasta

Roditelj/staratelj dovodi i odvodi dijete iz ustanove na način da je u pratnji jednog djeteta uvijek jedna odrasla osoba/roditelj/staratelj. Kada god je moguće, u pratnji svakog pojedinog djeteta uvijek treba biti ista osoba ili se izmjenjuju dvije odrasle osobe. U pratnji djeteta treba biti odrasla osoba koja živi u istom domaćinstvu s djetetom, te upravo ona osoba koja je, u odnosu na druge osobe koje bi mogle dovoditi i odvoditi dijete, uključena u takav tip dnevnih aktivnosti da je njena mogućnost zaraze koronavirusom najmanja. U pratnji djeteta treba biti odrasla osoba koja ne spada u rizičnu skupinu za obolijevanje od COVID-19, tj. nije starije životne dobi, niti je hronični bolesnik. Roditelji/staratelji ne smiju dovoditi niti odvoditi djecu iz ustanove niti ulaziti u vanjske prostore (dvorište, vrt, igralište) i unutrašnje prostore ustanove ako imaju simptome respiratorne infekcije, ili koji su pod rizikom da su mogli biti u kontaktu s osobama pozitivnim na koronavirus, ili su pod sumnjom da bi mogli biti zaraženi koronavirusom, a pogotovo ako su u samoizolaciji.

Ulazak u ustanovu

Primopredaja mlađe djece, dolazak starijih učenika, kao i ulazak u ustanovu treba obavljati na sljedeći način:

- ✓ Primopredaja mlađe djece - Roditelji/staratelji dovode i odvođe djecu u školu na način da ne ulaze u ustanovu osim u krajnjoj nuždi, već dolaze do ulaza pri čemu zadržavaju distancu od najmanje dva metra u odnosu na druge roditelje/staratelje i djecu. Dijete učitelj preuzima ili prepušta roditelju/staratelju ispred ulaza u ustanovu, primjereno dobi djeteta, održavajući distancu. Za vrijeme primopredaje, ostalu djecu nadziru druge odrasle osobe koje su na radnom mjestu – djeca se ne ostavljaju bez nadzora. Roditelji se ne okupljaju na ulazu.
- ✓ Dolazak starijih učenika - Učenici starijih razreda samostalno dolaze u školu, shodno odluci roditelja/staratelja i uzrastu. Učenici se ne okupljaju na ulazu.
- ✓ Djeca i učenici iz svake odgojno-obrazovne skupine dolaze i odlaze u zasebno, prethodno dogovoreno vrijeme, po mogućnosti različito za svaku odgojno-obrazovnu skupinu, s razmakom od 10 minuta između dvije skupine. Djecu i roditelje, kao i učenike pred ulaznim vratima dočekuje učitelj, razrednik ili trenutni predavač. Samim tim, prema mogućnostima, i vrijeme početka i završetka školskog časa za svaki razred bi bilo različito, uz razliku od 10 minuta, što je dovoljno vremena za organizaciju i pripremu, kao i za napuštanje školskog objekta po završetku nastave. Ukoliko nije moguće organizirati vremenski razmak pri dolasku i odlasku učenika, učitelji i razrednici ili trenutni predavači obavezni su da provedu svoj razred ili grupu do učionice bez zadržavanja ispred ustanove, u holovima i hodnicima, te uz obavezno nošenje zaštitne maske i održavanje distance među učenicima iz istog razreda, a posebno u odnosu na druge razrede.
- ✓ Sve informacije o učenicima potrebno je organizirati na način da roditelji i dalje dobiju putem društvenih mreža od strane učitelja ili razrednika, te na taj način smanje dolaske u ustanovu na najmanju moguću mjeru.
- ✓ Posebnu pažnju na provođenje mjera (maska, distanca, pranje i dezinfekcija ruku) trebaju obratiti nastavno osoblje i zaposlenici koji rade u dvije ili više odgojno-obrazovnih ustanova paralelno.
- ✓ Potrebno je ograničiti ulaske u školske objekte svim osobama koje nisu zaposlenici istog. Izuzetak bi bile ustanove i organizacije koje su zadužene za provođenje i kontrolu ovih preventivnih higijenskih i protivepidemijskih mjera, provođenje dezinfekcije, dezinfekcije

i deratizacije (DDD poslova) i zdravstvenog nadzora nad hranom i vodom u objektu, praćenje i evaluaciju zdravstvenog stanja djece i zaposlenika, te provođenje obaveznog vida preventivne zdravstvene zaštite u školama i aktivnosti edukativnog karaktera bliske trenutnoj situaciji.

Neophodno je osigurati protok/dolazak što manjeg broja osoba, kako na ulazu u ustanovu tako i u unutrašnjim prostorima ustanove. Ulaz u ustanovu treba biti konstantno zaključan. O ovome će biti postavljena obavijest na ulaznim vratima. Sve osobe koje ulaze u prostor ustanove (osim učenika i zaposlenika) na ulazu prije ulaska trebaju ispuniti odgovarajući epidemiološki upitnik (Epidemiološki upitnik u prilogu). Bilo bi poželjno mjeriti temperaturu beskontaktnim toplomjerom, ukoliko za to postoji mogućnost. Ukoliko je krajnje neophodan ulazak osobe u prostorije ustanove, isti će se obaviti uz maksimalne mjere predostrožnosti. U prostorije ustanove ući će samo jedna osoba u jednom trenutku. Posjetioc će kontaktirati samo sa jednom osobom koja treba da mu pruži uslugu, i to na udaljenosti od dva metra i po mogućnosti u hodniku a ne u kancelarijama, te nikako u prostorima u kojima borave učenici. Ulazak u prostorije ustanove će se svesti na najmanju moguću mjeru. Ulazna vrata otvaraju se na poziv telefonom ili zvonom. Dostavu za potrebe ustanove preuzimaju nadležni zaposlenici ustanove na vanjskim vratima, po mogućnosti na nekom drugom ulazu, a ulaz je dozvoljen iznimno serviserima i ostalim službama za čijim uslugama postoji neodgodiva potreba (što podrazumijeva dosljednu provedbu protivepidemijskih mjera poput monitoringa zdravstvene ispravnosti vode za piće, zdravstvene ispravnosti hrane, provođenja obavezne preventivno-promotivne zdravstvene zaštite mladih u školama i sl.) uz obveznu mjeru dezinfekcije ruku i nošenja zaštitne maske i zaštite za obuču. Izbjegavati svaki ulazak drugih osoba (npr. zbog čišćenja, popravaka ili donošenja hrane) u prostoriju dok su učenici u prostoriji.

Postupanje po ulasku u ustanovu

Učenici i zaposlenici odmah nakon ulaska peru ruke sapunom i vodom i vrše dezinfekciju ruku u svojoj učionici, ili ispred iste. Ukoliko za to postoje mogućnosti, pranje ruku treba obaviti prije ulaska u svoju grupu ili razred i svoju prostoriju, ali bez okupljanja velikog broja osoba na jednom mjestu (npr. u jednom toaletu radi pranja ruku).

Kretanje zaposlenika po ustanovi

Kretanje van prostora ustanove će se svesti na najmanju moguću mjeru, u skladu sa radnim obavezama. Svaki zaposlenik nakon povratka dužan je proći dez-barijeru i dezinfekciju ruku. U slučaju izlaska iz ustanove, apeluje se na zaposlenike da koriste stepenište gdje i kad god je to moguće, da bi izbjegli boravak u zatvorenom prostoru lifta i da bi izbjegli dodirivanje tipki, šteka i vrata lifta. Takođe, koristeći stepenište, ne dodirivati rukohvate niti bilo kakve predmete i zidove u zgradi. Nakon ulaska/povratka u ustanovu zaposlenici su dužni temeljito oprati ruke sapunom i vodom, najmanje 20 sekundi, i dezinfikovati sredstvima za dezinfekciju ruku na bazi 70%-tnog alkohola. Uputa o pravilnom pranju ruku treba biti postavljena u prostore toaleta i svih mjesta gdje se peru ruke. Od zaposlenika se traži da se ne zadržavaju u prostorijama ustanove suvišno vrijeme, mimo radnog vremena, bez potrebe, a da to usaglase sa svojim neposrednim rukovodiocem.

Nije dozvoljen ulazak u ustanovu zaposlenicima koji nisu raspoređeni na posao. U ustanovi treba biti najmanji mogući broj zaposlenika u isto vrijeme, ali opet dovoljan da je moguće organizovati brigu za učenike u malim skupinama (po mogućnosti što manji broj u skupini).

Karakteristike prostora za odvijanje nastave

Sve nastavne aktivnosti učenika osnovnih škola nižih razreda provodile bi se u jednoj učionici, kako bi se izbjeglo nepotrebno kretanje. Za učenike viših razreda također bi bilo

potrebno obezbijediti stalnu učionicu u kojoj bi se provodila nastava, kako bi se smanjilo kretanje učenika i promjena prostorija. Za boravak učenika preporučuje se prostorija što veće površine i visine, prozračna i sunčana, vratima odvojena od ostalih prostorija. Neophodno je da se prostorija može provjetravati vanjskim zrakom.

Organizacija sjedenja u školskim klupama

Neophodno je poštovati udaljenost od najmanje 1 metar između svakog učenika u svim smjerovima. Školske klupe treba da budu pozicionirane prema naprijed, tako da svaki učenik prilikom sjedenja gleda prema školskoj tabli. Treba izbjegavati organizaciju školskih klupa i sjedenja učenika koji bi doveli do položaja učenika okrenutih jedni prema drugima. Učenici u školskim klupama sjedit će po principu „cik-cak“, obezbjeđujući i na taj način adekvatnu distancu. Ukoliko je neophodno, mogu se označiti linije rastojanja oznakama na podu ili na drugi adekvatan način.

Broj učenika u jednom razredu

Broj učenika u jednoj učionici zavisit će od veličine same prostorije. U slučaju kada nije moguće organizovati nastavu za cijelu grupu zbog poštivanja fizičke distance, škola će organizirati model nastave u skladu sa vežećim epidemiološkim mjerama i shodno epidemiološkoj situaciji, a sve kako bi se ispoštovala mjera fizičke distance od najmanje 1 metar.

Trajanje nastave

Ukoliko se epidemiološka situacija pogorša potrebno je razmotriti mogućnost skraćivanja trajanja školskog časa. Preporučuje se da, u tom slučaju, školski čas traje 30 - 35 minuta zbog smanjenja ukupnog vremena provedenog u grupi.

Učenici za vrijeme odmora ne bi trebalo da napuštaju učionice ili izlaze u školsko dvorište. Tamo gdje postoje mogućnosti, treba razmotriti pomjeranje vremena školskog odmora pojedinačno za svaki razred. Potrebno je zatvoriti sve prostorije koje su učenici ranije koristili za zajedničko druženje.

Sekcije i vannastavne aktivnosti

Preporučuje se prolongirati održavanje sekcija, sportskih i drugih aktivnosti, kao i takmičenja, do stvaranja povoljnih uslova za provođenje istih. Ukoliko se iste organiziraju, obavezno je pridržavati se svih važećih epidemioloških mjera.

Učenička oprema

Učenik svaki dan dolazi i odlazi iz ustanove sa torbom sa minimalnim stvarima koje su neophodne, te svoju opremu i pribor ne dijeli s drugima. Donošenje igraćaka i suvišne hrane treba izbjegavati (osim redovnog obroka kojeg učenici donose od kuće)

Didaktička oprema

Ne koristiti didaktičku opremu koja se ne može prati, posebno mekanu i platnenu opremu. Čvrstu opremu redovno prati i dezinficirati. Poželjno je da svaki učenik sam postupa sa svojom odjećom i obućom, školskim priborom, torbama, knjigama, no ako nije u mogućnosti, nastavno osoblje, nakon dodirivanja odjeće i obuće, pribora, torbi i knjiga, treba oprati i dezinficirati ruke. Zabranjeno je korištenje materijala kao što su kinetički pijesak, glina, kukuruz, riža i sl., te svih drugih materijala koji se ne mogu oprati deterdžentom i vodom, te osušiti na zraku. Ako je ikako moguće, potrebno je izložiti didaktičku opremu da se osuši na suncu. Didaktičku opremu potrebno je, ako je moguće, prati i sušiti na kraju svakog radnog

dana, posebno za skupine djece koja su u skladu sa svojom razvojnom dobi sklona stavljati predmete u usta.

Nastava na otvorenom i tjelesne aktivnosti

Tokom lijepog vremena preporučuje se nastava na otvorenom prostoru, kada god je moguće.

UPUTE VEZANE ZA PROCES NASTAVE TJELESNOG ODGOJA

Tjelesna aktivnost

Izvođenje obimne fizičke aktivnosti koja ubrzava i produbljuje disanje preporučuje se izvoditi u vanjskoj sredini. Sportsko-rekreativne aktivnosti neophodno je organizirati na način da se osigura u što većoj mjeri fizički razmak kao i pojačana lična higijena i higijena prostora. U istom prostoru u isto vrijeme smiju boraviti isključivo jedna grupa učenika i nastavnik tjelesnog odgoja. Fizički razmak kao i pojačanu ličnu higijenu neophodno je poticati, ali treba očekivati da će kod provođenja neminovno dolaziti do određenih odstupanja zbog specifičnosti sportsko-rekreativnih aktivnosti. Fizički razmak od najmanje 1 metar u zatvorenom prostoru preporučuje se održavati kada god je moguće, s iznimkom situacije u kojoj bi bilo neophodno pružiti pomoć učeniku zbog eventualne povrede. U dijelovima objekta gdje se obavlja intenzivni aerobni trening preporučuje se razmak od četiri metra, ili da se intenzitet treninga zadrži na manjem nivou. Za treninge u kontaktnim sportovima gdje nije moguće održavati preporučenu fizičku distancu, preporučuje se da trening ili aktivnost odrade uvijek iste osobe. Preporučuje se prilagoditi provođenje nastavnog procesa tjelesnog odgoja i sporta na način da se izbjegnu kontaktni sportovi, koliko je to moguće. U slučaju dječjih igrališta potrebno je obratiti pažnju, odnosno podučiti djecu da izbjegavaju grupiranje na jednom mjestu i održavaju fizičku distancu, koliko god je moguće. Nastava tjelesnog odgoja u zatvorenom prostoru organizuje se isključivo prema unaprijed utvrđenom rasporedu, što kraće, a najduže sat i 30 minuta. Ne preporučuje se izvođenje obimne fizičke aktivnosti u malim zatvorenim prostorima, poput učionica.

Trenažna oprema i rekviziti

Poželjno je da svaki učenik sam postupa sa svojom odjećom i obućom, priborom, torbama, materijalom. Nakon korištenja rekvizita, sprava za vježbanje i ostale opreme potrebne za nastavu tjelesnog odgoja, učenik ili za to zadužena osoba dužni su ih dezinficirati odmah po završetku vježbe, odnosno nastave. Svaki učenik mora imati peškir koji pokriva površinu sprave za vježbanje, te ne smije zauzimati više sprava i opreme istovremeno. Potrebno je na svakih 50 m² prostora postaviti najmanje tri prenosiva dezinficijensa za opremu i rekvizite. Preporučuje se izbjegavanje korištenja zajedničkih sportskih rekvizita i opreme, koliko je to moguće.

UPUTE VEZANE ZA PROCES NASTAVE MUZIČKE KULTURE I NASTAVA U MUZIČKIM ŠKOLAMA

Organizacija nastave i proba

Nastava muzičke kulture i probe u muzičkim školama se moraju organizovati na način da vremenski budu skraćeni koliko je to moguće, te tako da se u što većoj mjeri osigura fizičko distanciranje, uz pojačanu ličnu higijenu i higijenu prostora. Probe u zatvorenom prostoru organizuju se isključivo prema unaprijed utvrđenom rasporedu, što je kraće moguće, a najduže sat i 30 minuta. Preporučuje se izbjegavanje fizičkog kontakta, a za probe na kojima nije moguće održati fizičku distancu, preporučuje se da uvijek iste osobe zajedno odrade probu. Preporučuje se za probe puhačkih sekcija povećanje fizičke distance na minimalno dva

metra i više uz poštivanje zaštitnih pregrada, ako je moguće. Ako je moguće, preporučuje se održavanje proba na otvorenom prostoru uz minimalnu udaljenost od 1,5 do dva metra za puhačku sekciju i pjevače.

UPUTE VEZANE ZA PROCES NASTAVE SA UČENICIMA SA POTEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Djeca s poteškoćama u razvoju

Djeca kojoj je neophodna dodatna podrška ili podrška asistenta (oštećenja vida, sluha, oštećenja jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju, oštećenja organa i organskih sistema, intelektualne teškoće, poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja, postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju) ne moraju obavezno biti pod povećanim rizikom za zarazu koronavirusom u smislu pojačane osjetljivosti njihovog organizma na novi koronavirus. Pa ipak, treba uzeti u obzir da i ove teškoće mogu narušiti dosljednost djece u održavanju fizičke distance i higijene, što ih može staviti u povećani rizik za zarazu. Zbog toga se kod djece kojima je prethodno osigurana podrška asistenta treba razmišljati o uključivanju u zajednicu uz podršku asistenta. Kada pruža potporu djetetu u njegovoj blizini, preporučuje se da asistent uvijek nosi zaštitnu masku, a kod pružanja potpore djetetu pri korištenju toaleta preporučuje se koristiti jednokratne rukavice.

Rad fizioterapeuta i edukatora/rehabilitatora

U školama za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju učenika sa poteškoćama u psiho-fizičkom razvoju nekada su angažovani fizioterapeuti i edukatori/rehabilitatori. Nužno je osigurati dovoljnu količinu papirnatih maramica i ostalih jednokratnih materijala, opreme i sredstava za čišćenje, pranje i dezinfekciju, uključujući i opremu za odlaganje otpada. Ogrtače za korisnike kod fizioterapije, ako je moguće, preporučuje se zamijeniti jednokratnima. Neophodno je osigurati dovoljnu količinu zaštitne opreme za terapeute. Sve prostorije treba što češće provjetravati. Pri radu terapeuta s više korisnika potrebno je strogo provoditi zaštitne mjere u smislu pranja i dezinfekcije ruku i obaveznog korištenja drugog seta pribora. Tokom pružanja usluge, preporučuje se da se komunikacija sa korisnikom svede na minimum. Osobe koje imaju bilo kakav simptom respiratorne infekcije ne trebaju dolaziti na terapiju. Broj korisnika kojima će se usluga eventualno pružati istovremeno treba prilagoditi broju radnih mjesta u radnom prostoru, uz održavanje fizičke udaljenosti od najmanje dva metra. Svi korisnici trebaju obaviti dezinfekciju ruku, te nositi masku za lice. Terapeut između korisnika mora oprati i dezinficirati ruke, a tokom cijelog postupka nositi masku. Rukavice kod rada terapeuta se preporučuju nositi po uobičajenom protokolu. Viziri za lice mogu pružiti dodanu zaštitu. Jednokratnu zaštitnu opremu potrebno je promijeniti nakon svakog korisnika, te odložiti u predviđene kante s poklopce u koje su umetnute dvije PVC vreće za smeće. U slučaju korištenja peškira, potrebno je osigurati jedan peškir za jednog korisnika, te nakon upotrebe peškir odložiti u spremnik s poklopcem, te oprati na 60°C ili više. Nakon svakog korisnika obavezno se dezinficira stol ili oprema odnosno druga površina na kojoj se obavlja fizikalna terapija, masaža ili druga procedura. Tokom pružanja usluge terapeut održava najveću moguću udaljenost koja ne ometa obavljanje usluge. Pribor, opremu i površine s kojima je korisnik bio u kontaktu potrebno je očistiti i dezinficirati, posebno ako je vidljivo uprljano sekretima (znoj, tjelesne tekućine i sl.). Dezinfekciju radnog mjesta potrebno je provoditi nakon svakog korisnika.

Rad logopeda i maska za lice

U logopedskoj terapiji i drugim oblicima terapije gdje lice/mimika terapeuta trebaju biti vidljivi predlaže se mogućnost terapije na daljinu, ili opcija korištenja vizira za lice umjesto

maske za lice, ili korištenja pregrade od prozirnog pleksiglasa između logopeda/terapeuta i korisnika.

UPUTE VEZANE ZA PROCES NASTAVE U SPECIJALIZIRANIM KABINETIMA I TOKOM PRAKTIČNE NASTAVE

Kabinetska nastava

Ukoliko je neophodno da se nastava održava u specijaliziranim kabinetima, potrebno je organizovati rad na način da se što je moguće manja grupa učenika istovremeno nalazi u kabinetu, posebno ako je neophodan bliski kontakt zbog izvođenja laboratorijskih vježbi, praktične nastave i sl. Predlaže se da i čas praktične nastave ne traje duže, kao i ostali časovi, osim ukoliko nije krajnje neophodno duže zadržavanje zbog prirode praktične vježbe. Prije ulaska naredne grupe učenika potrebno je prostoriju prozračiti, očistiti, a kontaktne površine očistiti i dezinficirati.

ISHRANA U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI

Zaposlenici na pripremi hrane

Zaposlenici na pripremi hrane treba da nose maske i rukavice. Priprema hrane treba da se odvija uz principe dobre higijenske prakse. Potrebno je provoditi učestaliju dezinfekciju vozila za transport hrane.

Organizacija ishrane u razredu

Preporučuje se nositi obrok od kuće. Ukoliko se grupa učenika hrani u kantini unutar školskog objekta, najbolje bi bilo da zaposlenici na pripremi hrane vrše i podjelu unaprijed pripremljenih obroka i raspoređenih u porcije koje će ostavljati ispred učionice za sve učenike koji se tu nalaze. Druga opcija jeste da jedna osoba ode do kantine po unaprijed pripremljene obroke za sve učenike, poštujući zaštitne mjere (maska, distanca, pranje ruku), te da se ne zadržava u prostorima kantine. Upotreba zajedničkih trpezarija u kojoj bi boravili učenici iz različitih odgojno-obrazovnih grupa predstavlja rizik i ne preporučuje se.

ODRŽAVANJE HIGIJENE I UPRAVLJANJE OTPADOM

Spremačice i čišćenje

Spremačica iz jutarnje smjene prva ulazi. Zadnja osoba koja izlazi iz ustanove je spremačica iz poslijepodnevne smjene koja mehanički briše podove i dezinficira sve korištene površine. Dodirne tačke kao što su ručke na vratima, ručke na prozorima, radne površine, tipkovnice, konzole, slavine u toaletima i kuhinjama, tipke vodokotlića, daljinske upravljače, prekidače za struju, zvona na vratima, ploče dizala te druge dodirne površine koje koristi veći broj osoba neophodno je dezinficirati na početku i na kraju svake smjene, a najmanje dva puta dnevno. Čišćenje se provodi kada učenici i zaposlenici nisu u prostoriji. Zaposlenici na održavanju čistoće imaju obavezu voditi evidenciju o prebrisavanju dezinfekcionim sredstvom podova, toaleta i ostalih površina.

Radna odjeća i tekstil

Preporuka je odnijeti svu radnu odjeću na pranje u praonicu ustanove, a ne kući. Posteljina i tekstil se peru na temperaturi 60-90°C, dva puta sedmično. Ukoliko se organizuje da roditelji nose odjeću svog djeteta na pranje kući (npr. ukoliko postoje i koriste se školske uniforme),

potrebno je odjeću staviti u tamnu PVC kesu, svezati i ostaviti u prostorijama ustanove da stoji 72 sata, pa tek onda predati roditeljima/starateljima na pranje.

Prozračivanje prostora

Prostorije je obvezno prozračivati što češće, a najmanje dva puta dnevno u trajanju od minimalno pola sata prije dolaska i nakon odlaska učenika, ili ako to vremenske i sigurnosne prilike dopuštaju ostaviti otvoren prozor kontinuirano. Izbjegavati koristiti klimatizacijske i ventilacijske uređaje.

Higijena u toaletima

Potrebno je pojačati održavanje higijene u toaletima, uz vođenje evidencije. Potrebno je obezbijediti dovoljnu količinu tečnog sapuna i ubrusa u toaletima. Preporučuje se isključiti uređaje za sušenje ruku toplim vazduhom, ukoliko postoje u toaletima. Ukoliko to tehničke mogućnosti dozvoljavaju, odvojiti toalete za niže i više razrede, kako bi se i na taj način spriječio međusobni bliži kontakt.

Upravljanje otpadom

Svim redovnim komunalnim otpadom upravljat će se kao i u redovnim okolnostima. Otpad koji se smatra potencijalno infektivnim, poput zaštitnih maski, rukavica i druge zaštitne opreme, kao i otpad iz sobe za izolaciju, treba smjestiti u tamnu PVC kesu, svezati i ostaviti u prostoru ustanove gdje učenici nemaju pristup da stoji 72 sata, a nakon toga ga tretirati kao redovni komunalni otpad.

ORGANIZOVANI PREVOZ UČENIKA

Čistoća i dezinfekcija vozila ustanove

Treba zadužiti sve zaposlenike-vozače vozila ustanove da svake sedmice dodijeljeno vozilo odvezu na vanjsko i unutrašnje pranje. Apeluje se na zaposlenike da dodiruju što manje površina u svom vozilu. Zadužuje se svaki vozač vozila da izvrši dezinfekciju dodirnih površina u vozilu koje koristi taj dan, i to prije početka i nakon završetka korištenja vozila. U slučaju da su se u vozilima vozila „treća” lica (osim zaposlenika ustanove), to vozilo je obavezno dezinficirati.

Organizovani prevoz učenika

Ukoliko postoji organizovani prevoz učenika, potrebno je poštovati mjere, održavati razmak, a sjediti po principu “cik-cak” – svaka druga stolica dijagonalno.

PROTOKOL POSTUPANJA U SLUČAJU POJAVE SIMPTOMA

Simptomi respiratorne infekcije

Posebno treba obratiti pažnju na simptome respiratorne infekcije koji upućuju na COVID-19, a to su: groznica (izmjerena povišena tjelesna temperatura, ili osjećaj groznice ili drhtavica), ili najmanje sljedeće: bolno grlo, kašalj, curenje iz nosa; ili zapušanje nosa, kratak dah; ili otežano disanje, bol u mišićima, gubitak mirisa i okusa; ili gastrointestinalne simptome kao što su, mučnina, povraćanje i proljev.

Način mjerenja tjelesne temperature

Kod osobe s povišenom temperaturom izmjerenom bezkontaktnim toplomjerom (37,2°C i veća, u zavisnosti od specifikacije bezkontaktnog toplomjera), preporučuje se mjerenje

temperature i standardnim toplomjerom pod pazuhom te se o povećanoj temperaturi zaključuje na osnovu rezultata mjerenja pod pazuhom.

Mjerenje temperature kod učenika i zaposlenika kod kuće

Roditelji/staratelji imaju obavezu izmjeriti tjelesnu temperaturu djetetu svaki dan prije dolaska u ustanovu, te vrijednost izmjerene temperature upisati u, za to namijenjenu, svesku u kojoj će biti pregled svih izmjerenih vrijednosti tjelesne temperature. Stariji učenici, također, trebaju mjeriti tjelesnu temperaturu kod kuće i vrijednosti upisivati u, za to namijenjenu, svesku. Svi zaposlenici imaju obavezu mjeriti tjelesnu temperaturu svaki dan prije dolaska na posao.

Mjerenje temperature kod učenika i zaposlenika u ustanovi

Preporučuje se mjerenje tjelesne temperature bezkontaktnim toplomjerom svim učenicima i zaposlenicima svakodnevno, te da se utvrdi da li imaju simptome zarazne bolesti, ukoliko je isto izvodiivo.

Postupanje u slučaju povišene tjelesne temperature

U slučaju povišene tjelesne temperature roditelji/staratelji ne smiju dovoditi ili poslati dijete, a stariji učenici i zaposlenici ne trebaju dolaziti u odgojno-obrazovnu ustanovu, već se svi javljaju telefonom ustanovi (učitelju, razredniku ili drugoj zaduženoj osobi, neposrednom rukovodiocu) i izabranom ljekaru porodične/obiteljske medicine radi odluke o testiranju i liječenju. Ako učenici razviju simptome COVID-19 infekcije tokom boravka u ustanovi, učitelj, razrednik, pedagog ili drugi nadležni zaposlenik odmah obavještavaju roditelje, koji u najkraćem mogućem roku moraju doći po dijete, te poštovati sve mjere zaštite (maska, fizička udaljenost, pranje i dezinfekcija ruku). Ni starije učenike u ovakvoj situaciji ne treba puštati da bez nadzora odlaze kući. Ako zaposlenik razvije simptome u toku radnog vremena, treba što prije da obavijesti nadređenog, napusti radno mjesto, te se obrati ljekaru. Zbog mogućnosti ovakvih slučajeva neophodno je da postoji organizirana zamjena za zaposlenike. Sa povišenom temperaturom i drugim simptomima zarazne bolesti nije dozvoljeno raditi, brinuti se o učenicima, niti dolaziti u prostor ustanove.

Prostorija za izolaciju

Kod svake promjene zdravstvenog stanja učenika je potrebno izdvojiti u sobu za izolaciju koja je od ranije obezbijeđena i ne koristi se za druge namjene, odmah obavijestiti roditelje/staratelje i u najkraćem roku učenika uputiti u zdravstvenu ustanovu. Provjeriti zdravstveno stanje ostalih učenika i zaposlenika, i svaki sumnjivi slučaj izolovati.

Rizični kontakt

Danas se ne može govoriti o nultom riziku. Međutim, da bi se procijenio rizik neophodni su valjani podaci, pa je zato potrebno precizno definirati šta je to „kontakt“ u smislu Covid-19. „Kontakt“ je svaka osoba s kojom je ostvaren kontakt **na sljedeći način**: osoba se nalazila u krugu od 1 metar i manje od druge osobe duže od 15 minuta bez upotrebe odgovarajuće lične zaštitne opreme (maska za lice), ili je bila u direktnom fizičkom kontaktu sa drugom osobom. Ukoliko je osoba bila u kontaktu na ovako opisani način, spada u „visoko rizični kontakt“. Ukoliko osoba nije bila u kontaktu na ovako opisani način (nego je samo prošla pored osobe, razgovarala s osobom kraće od 15 minuta na udaljenosti, posebno na otvorenom prostoru, osoba nije kašljala ni kihala, nije bila u prisnom fizičkom kontaktu - ljubljenje, grljenje, srdačno dugotrajno rukovanje i slično, ili nije imala nikakav fizički kontakt), spada u „nisko rizični kontakt“. U zavisnosti od procjene rizika (ili u bilo kojoj situaciji za koju se smatra da

je sumnjiva bez obzira na prethodni opis „kontakta”) potrebno je javiti se telefonski u zdravstvenu ustanovu.

Neprijavljeno odsustvo učenika

Potrebno je kontrolisati razloge odsustva učenika, kontaktirati roditelje/staratelje, te, po potrebi, i porodične/obiteljske ljekare.

Bolesni zaposlenik ili učenik

Potrebno je naložiti da se svi zaposlenici i učenici, ako imaju simptome respiratorne infekcije, ili koji su pod rizikom da su mogli biti u kontaktu s osobama pozitivnim na koronavirus, ili su pod sumnjom da bi mogli biti zaraženi koronavirusom, da se telefonom obrate svom porodičnom/obiteljskom ljekaru. U tom slučaju **ne dolaziti** u prostorije ustanove, samo se telefonom javiti neposrednom rukovodiocu, učitelju ili razredniku. Kod kuće trebaju ostate i osobe koje uzimaju lijekove kao što su paracetamol, ibuprofen ili aspirin, koji mogu prikriti simptome infekcije (pod ovim se misli na osobe koje ove lijekove uzimaju kako bi snizili tjelesnu temperature, a ne na osobe koje ove lijekove uzimaju u redovnoj terapiji, kao što npr. srčani bolesnici često uzimaju aspirin od 100 mg preventivno). Preporučuje se da odgojno-obrazovne ustanove podstiču i opravdavaju ovakve izostanke, a apeluje se na roditelje/staratelje i učenike da ovakve situacije ne zloupotrebljavaju.

Obavještavanje ljekara/epidemiologa

Koordinator za kontrolu provođenja i nadzora nad provođenjem preporuka o svakoj sumnji na COVID-19 kod zaposlenika i učenika obavještava odmah mailom i telefonom nadležnog epidemiologa u Domu zdravlja i kontakt osobu J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. Hitno i neizostavno koordinator ustanove obavještava nadležnog epidemiologa iz Doma zdravlja u slučaju grupiranja sumnje ili zaraze sa COVID-19 (dva i više zaposlenika i/ili učenika sa sumnjom iz iste grupe, razreda, učionice ili zgrade i sl.). U slučaju saznanja za mogućeg prenositelja, tj. mogući izvor infekcije svaki zaposlenik dužan je odmah obavijestiti rukovodstvo ustanove.

Sumnja ili dokazan pozitivan slučaj na COVID-19

U situacijama kada bi se desio pozitivan slučaj na COVID-19 ili se sumnja na pozitivan slučaj u nekoj grupi ili razredu, ostatak odjeljenja nastavlja raditi po ustaljenom modelu, uz nastavak poštivanja svih epidemioloških mjera. S obzirom na zakonsku obavezu poštivanja svih mjera prevencije, smatra se da se nastava može nesmetano odvijati po ustaljenom modelu.

Ukoliko bi se pojavilo više pozitivnih slučajeva sa istom epidemiološkom poveznicom, neophodno je slijediti upute epidemiologa Doma zdravlja i J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

U oba slučaja neophodno je pratiti zdravstveno stanje te grupe učenika i nastavnog osoblja narednih 14 dana (obrazac Lista za praćenje zdravstvenog stanja u prilogu).

Lista kontakata

Svi zaposlenici ustanove dužni su da redovno ispunjavaju Listu kontakata za taj dan. Ova Lista kontakata u slučaju neželjene situacije (npr. kontakta sa zaraženom osobom) može biti jedino sredstvo koje će poslužiti da se otkrije put prenosa i širenja infekcije, zato ovu evidenciju treba voditi redovno, svako od zaposlenika za sebe pojedinačno (Lista kontakata u prilogu).

Neophodno je da Vaše ministarstvo zatraži od svih osnovnih i srednjih škola na području Kantona Sarajevo da odrede odgovornu osobu koja bi bila koordinator za tu školu.

Spisak svih osnovnih i srednjih škola (sa adresama), sa imenima i prezimenima i kontakt telefonima koordinatora potrebno je dostaviti J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo što prije.

Od koordinatora se očekuje svakodnevno praćenje epidemiološke situacije i učenika i zaposlenika i izvještavanje Zavoda putem E-maila.

Kontakt osoba u Zavodu je Mirza Mraković, diplomirani sanitarni inženjer.

E-mail: mirza.mrakovic@zzjzks.ba – kontakt telefon 033 622 028

Izradila/kontrolisala

Prim. dr Alma Bungur, spec. epidemiologije

Voditelj Odjela za epidemiologiju zaraznih bolesti

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo